

Лапкін А. В., доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ВИМОГА ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ ДЛЯ ПРОКУРОРІВ І ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Актуальність теми дослідження зумовлена важливістю забезпечення високого рівня володіння державною мовою для співробітників правоохоронних органів, зокрема і прокуратури, і переосмислення у зв'язку із цим системи вимог до кандидатів на посаду прокурора.

Вимоги до кандидатів на посаду прокурора закріплює ст. 27 Закону України «Про прокуратуру», ч. 1 якої передбачає, що прокурором місцевої прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше двох років та володіє державною мовою. Вимога володіння державною мовою, як і громадянство України, є загальною для працівників правоохоронних органів, суддів, державних службовців. Вона відображає необхідність для прокурора вільно розуміти та спілкуватися державною мовою, складати нею відповідні документи, виступати в суді, інших органах влади тощо.

Володіння державною мовою необхідне для прокурорів для забезпечення ними під час реалізації відповідних функцій процесуального принципу державної мови судочинства. Ця засада закріплена в усіх процесуальних кодексах і поширюється на всі види судочинства, у яких бере участь прокурор. Так, у ст. 9 ЦПК України, ст. 10 ГПК України, ст. 15 КАС України закріплено, що господарське судочинство в судах здійснюється державною мовою; суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право учасникам судового процесу на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють.

Більш детально значення цього принципу для прокурора викладено у ст. 29 КПК України, згідно з яким кримінальне провадження здійснюється державною мовою. Сторона обвинувачення, слідчий суддя та суд складають процесуальні документи державною мовою. Особа повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення державною мовою або будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє для розуміння суті підозри у вчиненні кримінального правопорушення. Виходячи із наведених положень, прокурор має складати відповідні процесуальні документи українською мовою, повідомляти цією мовою особі про підозру, роз'яснювати їй права тощо. Таким чином, як суб'єкти, що ведуть кримінальне провадження, прокурори відіграють важливу роль у забезпеченні реалізації засади державної мови у кримінальному процесі, особливо на стадії досудового розслідування, де додержання цієї засади найбільше залежить саме від них (як безпосередньо, так і від належного нагляду за процесуальною діяльністю слідчих). Тому цілком закономірно, що від самих прокурорів вимагається володіння українською мовою. Тож, хоча Закон не містить вимог щодо рівня володіння

кандидатом на посаду прокурора державною мовою, передбачається саме вільне володіння нею, високий рівень мовної культури і грамотності.

Однак у сфері застосування вимоги володіння державною мовою для прокурорів наявні численні проблеми. Вони здебільшого зумовлені тим, що на прокурорів не поширюються положення законодавства про державну службу, зокрема і в частині досить високих гарантій володіння державною мовою, яке передбачає останнє.

Зокрема, попри той очевидний факт, що встановлення вимоги володіння державною мовою повинне розглядатися як базове положення, її універсальний характер, тобто поширення на всіх без винятку прокурорів, може бути поставлений під сумнів. Підстави для такого твердження створює те, що наведена норма стосується лише прокурорів місцевих прокуратур. Поряд із цим, вказана стаття окремо закріплює вимоги до прокурорів регіональних прокуратур та Генеральної прокуратури України (частини 2 та 3 відповідно), військових прокурорів (ч. 4) та прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (ч. 5). Водночас з усіх згаданих норм лише ч. 5 ст. 27 Закону України «Про прокуратуру» встановлює, що прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури може бути призначена особа, яка має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та *володіє державною мовою*. Стосовно прокурорів регіональних та Генеральної прокуратур, а також військових прокурорів вимога володіння державною мовою взагалі не згадується, з чого можна зробити висновок, що працівники цих прокуратур можуть взагалі не знати української мови.

Такий неоднаковий підхід законодавця до регламентування вимог до прокурорів окремих рівнів і гілок прокуратури пояснюється тим, що до ст. 27 Закону України «Про прокуратуру» у різний час вносилися доповнення відносно регламентації статусу військових прокурорів та прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, внаслідок чого вони не були узгоджені із попередньо закріпленими вимогами до прокурорів територіальних прокуратур, концепція яких передбачала, що вимоги до прокурорів місцевих прокуратур, зокрема і володіння державною мовою, є базовими, а для прокурорів прокуратур вищого рівня – регіональних та Генеральної прокуратури України – встановлюються додаткові підвищені вимоги. Неузгоджені зміни до цієї статті призвели до

небезпечної прогалини правового регулювання щодо володіння державною мовою кількома категоріями прокурорів, яка може бути заповнена або шляхом зазначення цієї вимоги в переліку вимог щодо кожного із передбачених ст. 27 різновидів посад прокурорів, або ж приведення цих вимог у відповідність між собою, за якої вимоги, передбачені ч. 1 цієї статті до прокурорів місцевих прокуратур мають вважатися базовими, а всі інші – додатковими за наявності основних.

Інша проблема перебуває у площині встановлення відповідності кандидата на посаду прокурора зазначеній вимозі. Так, у переліку документів, які кандидат на посаду прокурора подає до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів для участі в доборі кандидатів на посаду прокурора, встановленому ст. 30 Закону України «Про прокуратуру» немає жодного, який би підтверджував володіння кандидатом державною мовою. Виходячи із положень ч. 1, які забороняють вимагати від кандидата на посаду прокурора надання документів, не передбачених цією статтею, можна зробити висновок, що відповідність кандидата на посаду прокурора даній вимозі жодним чином спеціально не посвідчується, вона презюмується наявністю в особи громадянства України та вищої юридичної освіти (хоча остання і може бути здобута за межами України).

Поряд із цим, Закон «Про прокуратуру» передбачає, що рівень володіння державною мовою встановлюється під час проведення кваліфікаційного іспиту, який проводиться, зокрема, з метою перевірки рівня володіння державною мовою (ч. 1 ст. 31). Однак у програмі кваліфікаційного іспиту, затвердженій Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів, відсутні будь-які спеціальні завдання лінгвістичного спрямування. Фактично, це означає, що той кандидат, який принаймні зумів прочитати і дати відповідь на питання іспиту (який складається з анонімного тестування та практичного завдання), таким чином підтвердив належний рівень володіння державною мовою.

Очевидно, що подібний підхід законодавця не є правильним і певним чином ставить володіння державною мовою на другий план порівняно з іншими вимогами до кандидата на посаду прокурора, які потребують офіційного підтвердження та спеціальної перевірки. Він не орієнтує кандидатів на посаду прокурора на поглиблене вивчення української мови і не мотивує до постійного удосконалення рівня володіння нею. Наслідком цього є загалом низька культура спілкування в середовищі прокурорського корпусу,

невисока лінгвістична якість підготовлюваних прокурорами документів, відсутність ораторської майстерності під час виступів у судах та ЗМІ тощо. У результаті знижується ефективність виконуваних прокурорами функцій та падає авторитет прокуратури в очах громадськості.

З огляду на це видається за необхідне вжити додаткових заходів до підвищення рівня володіння державною мовою серед прокурорів. Задля цього необхідно, по-перше, внести доповнення до ч. 1 ст. 30 Закону України «Про прокуратуру», яким передбачити в переліку документів, що подаються кандидатами на посаду прокурора для участі в доборі прокурорів обов'язкову наявність посвідчення про вільне володіння українською мовою встановленого зразка. Його отримання можливе в порядку, аналогічному порядку атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо вільного володіння державною мовою, затвердженому Постановою Кабінету міністрів України від 26 квітня 2017 р. № 301. По-друге, передбачити обов'язкову атестацію з української мови для всіх уже прокурорів, які працюють без відповідного посвідчення. Неуспішне проходження цієї атестації повинно бути підставою для направлення прокурора на спеціальні курси з вивчення української мови або звільнення їх з посади в разі відмови від навчання чи негативного результату його проходження.

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

УКРАЇНСЬКА МОВА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали

XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції
з проблем розвитку та функціонування державної мови
(Київ, 29 листопада 2018 року)

Частина 1

Присвячено Дню української писемності та мови

Київ
2018

УДК 481(477):34(063)
У45

Редакційна колегія:

Черней В. В., доктор юридичних наук, професор;
Гусарев С. Д., доктор юридичних наук, професор;
Чернявський С. С., доктор юридичних наук, професор;
Костицький М. В., доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, академік НАПрН України;
Титко А. В., кандидат юридичних наук;
Стратулат Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Галій М. С., кандидат юридичних наук;
Корольчук В. В., кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національної академії внутрішніх справ від 14 листопада
2018 року (протокол № 3)*

*Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна
колегія не завжди поділяє висловлені позиції та не несе
відповідальності за їх зміст*

У45 **Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми,
перспективи [Текст] : матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф.
(Київ, 29 листоп. 2018 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней,
С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад.
внутр. справ, 2018. – Ч. 1. – 228 с.**

УДК 481(477):34(063)

Демченко В. М. ДОГОВІР ЧИ УГОДА: ЮРИСЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ....	157
Гуца Г. В. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД НАВЧАННЯ МОВИ ТА МОВЛЕННЯ ПРАВНИКА	160
Посмітна В. В. ФОРМУВАННЯ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРАВООХОРОНЦІВ	162
Котляренко С. В. ЦІЛІСНІСТЬ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	166
Кость С. П. ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ ГАЗЕТНИХ ЗАМІТОК НА ПРАВОВУ ТЕМАТИКУ	169
Ланкін А. В. ВИМОГА ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ ДЛЯ ПРОКУРОРІВ І ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	171
Чулінда Л. І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАТЬ У ЮРИСПРУДЕНЦІЇ.....	175
Клименченко С. Д. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ	178
Усачова К. С. АНАЛІЗ ІДІОЛЕКТУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ.....	180
Конончук Т. І. ЗАХИСТ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ В ЛЕКСИЧНІЙ СТРУКТУРІ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА (ЗА ПОВІСТЮ «ОДЕСА-МАМА» АНДРІЯ М'ЯСКІВСЬКОГО)	184
Діденко І. О. ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ» ЯК ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВОЇ ЯКОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	187